

-ARR BUKAERA DUDEN ITZ BATZUTAZ*Zatarain-darr Anbroisi*

Barriola-tarr Abelino zanari entzundako iritzibat ikertu nai nuke. Alegia' itz edo izen batzutako -ARR bukaerak *aundi* esan nai dula. Jaun arek aipatzen zituan iruzpalau izenetatik bakarra gogoratzen zait, eta orregatik Azkue-ren iztegia buruz-buru ikusi det, arinka bada ere. Orrela ediren ditudan izenetatik batzutan -ARR bukaerak itxuraz eztu *aundi* esan nai, e. b.: adarr, baztarr, bizarr, bizkarr, bigarr, illarr, maillarr, --mausarr eta bildu ezitudan beste batzu.

Baiña beste itz mordoska batean argi dago -ARR bukaerak *aundi* edo *gogorr* edo orrelakorenbat adirazten digula. Beste batzutan berriz' orren argi ez egon arren' gauzak geyegi beartzeke adirazpen ori atera genezakela uste det. Azkenez' -ARR bukaerak *eme* eztana, *arra* esan nai duneko itzak edo izenak ere badira, ta adirazpen ortaz azkenean zerbait esatekoa naiz.

Ona bildu ditudan itzak:

Abarr (abe-arr?); azkarr (atz-arr); aldaar (alda-arr, B-m, en declive); kaiarr (kaio-arr, G-don-ond (!), mallón; kaio (AN-ond, B-1, BN-ald, G, mallón = goéland); kedarr (AN-b-est, B, BN-ald, G), kedarra (B-a-m-o), kearr (G-and-don-us-zeg) (Beterri-n *kiarr* esaten degu, beraz gureztat ezta kedarr) (ke-arr); kaltarr (kalte-arr, G-and); makarr (melko-arr?) = mantarr (L-ain); maldarr (malda-arr) = malka-rr; mantxarr (Gc, beti atzetik eta aurrekoak eziñ arrapaturik dabillena) (mantxo-arr); mantzarr (G-aya, mujer desaseada e indolente; erderaz ere askotan entzun oi da *mansarda* lanerako gogorik edo kemenik eztuan emakumea adirazteko onek ere mantso-arr dala dirudi); mearr, mehearr (no-arr, mehe-arr: estrecho, ajustado, angosto; gg. negatx B-a-o-tx, demasiado delgado, megatx; emon gatx = gaitx = aundi; gg. arkaitz = arri-gaitz = arri aundi); nakarr (B-a-g-l-m-mu, desganado, sin voluntad: nai-ke-arr?); negarr (neke-arr?); mimenarr (B, mimbres mayor;

mimou Be, mimbren menor y el más fino; beraz (mimen-arr); ostarr (AN-aezk, hostarr (L.)rrim) (1.º rama fresca; 2.º BN-aezk, L-ain, mosquero; 3.º AN-b follaje; osto-arr); palarr, 3.º (B-tx, azada que se emplea para cortar pedazos de tierra y hacer trincheras: pala-arr?; paparr (papo-arr); uarr (Be), crecida de aguas, uharr (L) torrente (ur-arr; gg. zuberutarrezko uhaitz = ur-gaitz); zangarr (zauzo-arr); zumarr (zumo-arr).

Orain ARR eta EME, biak agertzen diran bi bikote:

legenarr (lepra) ta legeneme (= legenzuri = albarazo = lepra blanca);

otarr (B-g, L-ain, árgoma dura), otarr (AN-b), otharr (BN-am-gar, S, argomal grande: ote-arr); oteme (B-g, árgoma blanda, árgoma sin pinchos; ote-eme).

Baliteke jatorriz *arr* aundi edo gogorr izatea, *eme* berriz *ttiki* edo *bigun*. Gure zuzo-izkuntzetan *arr* eta *eme* adirazteko *gizonezko* eta *emakumezko* esaten ditute: latinezko *mas*, *masculus-etik* *maschio(i)* mále(f) male(e) masculino, *macho(g, p)*, eta german-izkuntzetan berriz *Mann* edo *man-etik* *männlich(d)* *mannelijik(n)* *mandlig(dk)*; latinezko *femina-tik* *femina(i)* *femelle(f)* *female(e)* *femea(p)* *hembra (g)*, eta german-izkuntzetan berriz *weiblich*, *vrouwelijik*, *kvindelig*.

Baiña abere edo pizti *arra* ta *emea* bereizteko' alemanez, danetarr izkuntzaz ta ingelesez txit modu bereiziaz erabiltzen ditute. Alemanez (*artza*) *arra* ta (*artza*) *emea* adirazteko' (*artza*) *gizontxo*a ta (*artza*) *emakumetxo*a esaten ditute: (*Bär*) *Männchen* eta (*Bär*) *Weibchen*. Danetarr izkuntzaz berriz' *ollarr* eta *ollo*: *Hanbjrn* eta *Hunbjrn*, *artzaollarra* ta *artzaolloa*. Ingelesezt bestela jokatzan dude: *he-bear* eta *she-bear*, beraz prantzesezt *lui-ours* eta *elle-ours* esango balude bezela.

Baliteke euskera zaarrezko jokabidea len aipatu dedana izatea: *artza* aundia ta *artza* *ttikia*, *artza* *arra* ta *artza* *emea* alegia. Izan ere, geyenetan arrak emeak baiño aundigoak izan oi dira.

Orain bukatzeko utzi ditudan itz batzu.

Batzar eta *biltzarr* garai batean batu-zarra eta bil-zaharr zirala esan oi zan; baiña beti biltzarr izan da, beinere ez bil-

tzaharr. Nere ustez argi dago batze-arr eta biltze-arr dirala. Ta ontatik batzarre gaizki esana dagola ateratzen da.

Deadarr (AN, B, G) deedarr (B,...) deiadarr (BN, L-ain, S) deihadarr (BN, Sal) diadarr. Emen baliteke bi itz izatea:

batetik' *deiarr* = dei-arr, oju aundi esango bagenu bezela;

bestetik' *dei-adarr*: gogoratu gau-adarr (Bc) cuerno que se toca de noche para asustar a jabalíes, zorros, etc. Esate baterako: txalaparta jo aurretik jotzen omen zan adarrari ongi zegokion *dei-adarr* izena.

Gero *deiarr* eta *deiadarr* itzak askoren aetan naastea ezta arrigarri orain ere "txistua entzun det" eta "kanpaia entzun degu" egokiago esanak izan. "Deiarra entzun det" esatea ta "deidarra entzun det" esatea berdintsu dira, "deiadarraren otsa entzun det" bigarrenoi baiño jatorrago bada ere; ta "deiadarr-deiarra entzun det" esatea berriz' itsusi-samarra litzake.

67-8-25

EDUR, ERUR, ELUR: ¿zein da zaarrena?

Zatarain-darr Anbroisi

Orañ ogei urte ta geyago' gau batez amets egin nuan, eta ametsetan onako itz-bikoteok gogoratu zitzaizkidan; afari ta afaldu, bazkari ta bazkaldu, gosari ta gosaldu, sari ta saldu. Alegia *saldu* ta *sari* ideko itzak dirala, saldu ta saritu ia itz bat dirala. Orain ogeirenbat urte Biarritz-en egin zan Euskal Batzarrean gauza ori aipatu nuan, agian Laffite jaunak gogoan ukanen du, eta Gavel jaunak ezetz orantzun zidan, bi itzoik etzaudela alkarrekin zer ikusirik, eta *saldu* latinezko *sal* (gatz) itzetik zetorrela, leen gauzak gatzaren truke ematen ziralako. Gaiñera' zaarrena *r* dala, ta askotan *r* ori *l* biurtzen dala.

Ain gizon sonatuari erantzutea, ta aren esanak arenbeste